

[1980, po 19. březnu] – Text člena Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných Jaroslava Suka „Obrana nespravedlivě stíhaných – pojem a realita“ obsahující objasnění důvodů vzniku VONS, rozbor termínu „nespravedlivě stíhaný“ a rozbor zneužívání některých paragrafů trestního zákona a jiných forem perzekuce.^a

V dubnu 1978 se ustavil Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných a tehdy se poprvé objevil pojem, zpočátku jen zřídka užívaný a různě komolený, ovšem od května 1979 již běžný a obecně srozumitelný – pojem „nespravedlivě stíhaný“. Je však obsah tohoto pojmu skutečně pochopen tak, jak to odpovídá činnosti VONS a československé skutečnosti?

Název Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných má svou ucelenou vnitřní logiku. Především se zabývá obranou nespravedlivě stíhaných. Tato obrana v sobě zahrnuje zveřejňování aktuálních případů pronásledování, což samo o sobě již znamená určitý druh pomoci oběti a případně i její rodině. Konkrétní pomoc je jistě také důležitá, nejdůležitější snad je pomoc morální. Dále tato obrana zahrnuje i dokumentaci případů aktuálních i minulých, z nichž společnost čerpá informaci o svém stavu a z této informace vyvozuje důsledky. Obrana každého jednotlivého případu nespravedlivého pronásledování má význam nejen pro konkrétní nespravedlivě stíhanou osobu, nýbrž – a snad ještě více – pro všechny, kteří mohou být takto postiženi též, pro celou společnost, pro úvahy o budoucím vývoji a snad bude mít i velký význam historický.

Obrana se týká „nespravedlivě stíhaných“. Nejprve k pojmu „stíhaný“. Ten je užíván zejména v policejní a justiční praxi; navozuje tedy, že obrana se týká především lidí postižených represí v této oblasti společenského života. Kdo však je stíhán nespravedlivě? Teoreticky je možno zastávat extrémní stanovisko, že nespravedlivě stíhání jsou pouze političtí vězni a několik případů zřejmých

^a Dokument byl podepsán zkratkou „job + jes + utu“.

justičních omylů. Takové nazírání nebude prosto jistého nadřazování problematiky části veřejnosti (intelligence) nad problematikou ostatní společnosti, nevyvaruje se ani zkresleného vidění při hodnocení případů zneužívání ustanovení zákona o obecné kriminalitě, nedokáže vidět problémy v jejich komplexnosti. Toto extrémní stanovisko je v naprostém nesouladu s duchem Charty 77. Konečně každý, kdo byl někdy politickým vězněm, jistě takové stanovisko jednoznačně odmítne.

V Československu jsou v tomto okamžiku tisíce vězňů. Každý z nich je či byl nějakým způsobem postižen nespravedlivě. Vyšetřování případů je velmi často vedeno ledabyle, se zřejmou snahou o tzv. realizaci obviněného, zejména u případů obecné kriminality je běžně užíván psychický a fyzický nátlak při výsleších, obvinění jsou drženi neúměrně dlouho ve vazbě, jsou v ní neúměrně omezováni, je porušována zásada presumpce neviny, hlavní líčení před soudními senáty bývají velmi povrchní a uspěchaná. Orgány justice jsou ve své práci vedeny především politickými motivy a jsou vázány různými stranickými usneseními, jež dle různých politických záměrů upřednostňují tu či onu problematiku a doporučují v té či oné oblasti přísnější trest; v zásadě se politika v oblasti justiční represe jako celek záměrně stává od začátku 70. let přísnější, a to každým rokem, ne-li každým měsícem. Vězni jsou vykořisťováni neúměrně namáhavou a jen malým zlomkem zaplacenou prací, podmínky ve vězeních způsobují ničení zdraví vězňů, neexistuje zde žádná převýchova a resocializace vězňů, ale tvrdý až nelidský postih, vedoucí až k chronicky asociálním postojům odsouzených. Celá oblast justiční represe trpí neveřejností a utajováním.

Podobné stanovisko vyjadřuje i dokument Charty 77 č. 16, jenž vznikl souběžně s činností VONS před jeho deklarací, i jeho dodatky z března 1980.¹

Jistěže nelze bránit každého vězně stoprocentně. Je však třeba zasazovat se o to, aby se z vězení v Československu staly skutečně ústavy, v nichž se budou ti odsouzení, kteří to budou potřebovat, napravovat a vychovávat. Je třeba se zasazovat o celkové zlidštění penitenciární a postpenitenciární péče. Při obraně konkrétních

případů je třeba postupovat případ od případu. Někde lze poukázat na přílišnou výši trestu nebo na nespravedlivý postup pouze v některých aspektech. Nesmíme však pro stromy přestat vidět les. Obecně lze říci, že u případů, kde vzniká důvodné podezření, že došlo k nespravedlivému stíhání, je třeba zjistit nejprve objektivní stránku věci. Zjišťujeme, zda se čin skutečně udál a za jakých okolností. Absolutně nestačí doznání stíhaného; zejména u verbálních deliktů je třeba ověřovat zaujatost svědků. V nerozhodných případech postupovat dle zásady *in dubio pro reo*. Pak teprve lze zhodnotit stránku subjektivní, tedy zda čin, k němuž došlo, je hoden stíhání, v jakých aspektech je eventuální stíhání nespravedlivé a neúměrné. V případech nespravedlivého stíhání zjišťujeme jistou stereotypii, jež je dána povahou zákona, jeho vágními, často nejasnými formulacemi, umožňující zneužití. Nejlépe bude, když si shrneme obecnosti jednotlivých typů nespravedlivého stíhání, jimiž se veřejnost, zasazující se o lidská práva a zejména VONS, doposud zabývaly.

1. Verbální činy politické povahy. Postoje a činy související s politickým či náboženským přesvědčením.

§ 98 – Podvracení republiky.

Je to politické ustanovení *par excellence*. V transparentní podobě bylo jeho politické užití předvedeno v odsouzení šesti členů VONS v r. 1979, kteří jednali naprosto veřejně a v souladu se zákony.² Soud musí dokázat objektivní – skutkovou část trestného činu, i stránku subjektivní, tj. nenávisť obžalovaného k socialistickému společenskému a státnímu zřízení. Subjektivní stránka věci bývá většinou absurdně vyvozována ze stránky objektivní. Činnost, postihovaná podle tohoto paragrafu, bývá téměř vždy normálním výkonem práva čs. občanů, vyplývajících z čs. zákonů včetně mezinárodních paktů, jako ostatně u podstatné části těchto zákonných ustanovení, tj. je projevem názorů a činů s tím spojených. Právo na vlastní, od oficiální ideologie odlišný názor vlastně neexistuje, pokud je člověku zakázáno, aby v intencích svých názorů také jednal. Samozřejmě, že se nejedná ani o nějaké obrovské činy, u § 98

(tj. u těch nejtěžších politických „zločinců“ v Československu) jde většinou o pouhé šíření letáků, psaní nápisů, plakátů, organizování schůzek apod. O tomto paragrafu vyšlo již několik textů, zasluhoval by však podrobnější a široce diskutovanou studii.

§ 99 – Poškození státu světové socialistické soustavy.

Jedná se především o nespravedlivé užití v paralele s § 98 tr. z. V Československu je např. známo odsouzení Laco Mravce³ a Jiřího Lederera⁴ za údajné podvracení Polské [lidové] republiky a Pavla Muraška za údajné podvracení SSSR. Sama formulace „stát světové socialistické soustavy“ je velmi nejasná; i v právní teorii je tento pojem specifikován a čas od času měněn.

§ 100 – Pobuřování.

Lidé bývají stíháni za výroky, případně i drobnou, zejména krátkodobou, jednorázovou činnost, která snad pobuřuje pouze úzkou vrstvu obyvatelstva, většinou spjatou s mocí. Justiční orgány téměř nikdy nedokazují, že inkriminovaný výrok, resp. čin někoho pobouřil a čím, „soud posoudí“ výrok sám na základě svého „právního názoru“ (tedy zcela subjektivně) vynáší rozsudek. Zastáváme názor, že společnost nemůže ohrožit čin konaný slovem, písmem, obrazem či hudbou, pokud není přímo spojen s trestným činem. Podle § 100 je vězněno relativně velké množství lidí; problematika tohoto ustanovení trestního zákona by byla hodna zvláštní pozornosti.

§ 101 – Zneužívání náboženské funkce.

Z poslední doby nemáme zprávy o zneužití tohoto paragrafu, ale potenciálně působí na církevní funkcionáře a svazuje jejich svobodu projevu.

§ 102 – Hanobení republiky a jejího představitele.

Poměrně často užívané ustanovení, kde je opět nutná „veřejnost“ projevu, tj. dle § 89, odst. 4 buď za pomoci veřejného sdělovacího prostředku, či před dvěma osobami současně přítomnými (podobně jako u § 100 a 14, část 103). Komentář u paragrafu 100.

§ 103 – Snižování vážnosti prezidenta republiky a hanobení jiného čelného představitele.

Tímto ustanovením je neúměrně privilegován prezident republiky před ostatními občany, dokonce tu není ani podmínka „veřejnosti“ při znevažujícím projevu, tj. stačí např. snížit jeho vážnost před manželem. Občané republiky, včetně „čelných představitelů“ –, by si měli být ve svých právech rovni a měla by tedy platit stejná práva o slušnosti ve styku mezi občany, ať jsou ve společenské hierarchii nahoře nebo dole. Je velmi příznačné, že zrušení podobných ustanovení navrhovali za 1. republiky právě komunisté. Asi si socialismus takto nepředstavovali.

§ 104 – Hanobení státu světové socialistické soustavy.

Ačkoli se seznam států „socialistické soustavy“ dle potřeby mění, jsou odsuzování čs. občané téměř výlučně za hanobení zcela určitého státu. K tomuto hanobení stačí zazpívat písně, stržení vlajky, pronesení určitého výroku apod.

§ 105 – Vyzvědačství.

Až doposud se obrana nespravedlivě stíhaných tomuto tématu spíše vyhýbala.⁵ Při odsouzení dr. Huberta Steina a spol. byla veškerá aktivita čs. veřejnosti na bodu mrazu; proto, ač tu byly jisté věcné pochyby o tom, zda skutečně k trestnému činu vyzvědačství došlo, teprve v letech 1976–77 se o dr. H. Steinovi začalo mluvit,⁶ a to spíše z hlediska humanitní pomoci.⁷ Podobně se tato obrana vyhnula případům Jiřího Grohmana a ing. Vojtěcha Valy,⁸ a ač zde nejsou potřebné podklady pro ověřování těchto případů, určitá fakta a okolnosti těchto případů navozují silné podezření, že ustanovení § 105 bylo zneužito. Obrana těchto případů tedy vyžaduje co nejúplnější informaci a potvrzení faktu, že k trestnému činu vyzvědačství nedošlo. Získávání těchto poznatků je ovšem velmi problematické. Z toho lze též vyvodit, že § 105 je velmi snadno zneužitelný.

Z povahy Charty 77 a VONS, který na půdě Charty 77 pracuje, vyplývá, že nemůžeme považovat za nespravedlivě stíhaného člověka, který se vyzvědačství skutečně dopustil. V těchto případech

lze jediné žádat o spravedlivé přešetření věci a spravedlivou výši trestu, která by odpovídala duchu porozumění mezi národy.

§ 112 – Poškození zájmů republiky v cizině.

Týká se i obdobného přečinu uvedeného v § 5, písmeno c zákona o přečinech. Svoboda informovat a získávat informace by měla fungovat nezávisle na existenci státních hranic. V praxi není dosud znám případ, kdy by byl odsouzen československý občan podle tohoto ustanovení a orgány justice mu skutečně dokázaly šíření v cizině nepravdivých zpráv, což je dle znění zákona nutnou podmínkou. Československý občan je odsuzován za vyřčení svých hodnocení, soudů a názorů, nikoli proto, že by uváděl věcné nepravdy. Jinak se ovšem pohlíží na zprávy, podávané členem KSČ. V jurisdikci k tomuto ustanovení, ale též k ustanovením, uvedeným zde pod bodem 1, se výslovně uvádí, že kritika vedená členem KSČ nemůže být nazírána jako trestný čin.

§ 178 – Maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. Stíháno je organizování čs. státem zakázaných církví a sekt a organizování náboženského života a konání náboženských úkonů způsobem jiným, než čs. stát povoluje. Ve sděleních VONS o případu Srna, Šváček⁹ byl tento paragraf odsouzen jako nepřijatelné omezení svobody vyznání.

§ 198 – Hanobení rasy, národa a politického přesvědčení.¹⁰

Tímto ustanovením je trestáno urážení určitých skupin obyvatelstva. Téměř výlučně jsou takto chráněny zcela určité skupiny, především Rusové a členové KSČ. Málokdo byl stíhán za hanobení Cikánů, Číňanů, věřících apod.

§ 199 – Šíření poplašné zprávy.

Velmi povrchní formulace „nebezpečí vážného znepokojení alespoň části obyvatelstva“ umožňuje poměrně volnou interpretaci. V roce 1979 zaznamenal VONS dva takové případy odsouzených v NVÚ Plzeň-Bory. Jejich činnost byla kvalifikována v souběhu s dalším paragrafem, uvedeným zde v bodě 1.

§ 260 – Podpora a propagace fašismu a podobného hnutí.

„Fašismus nebo jiné podobné hnutí, které směřuje k potlačování práv a svobod pracujícího lidu nebo které hlásá národnostní, rasovou nebo náboženskou zášť“, je jistě v opozici k hnutí za lidská práva, a nemáme tedy proč se ho zastávat. Až doposud ani nemohla vzniknout diskuze, zda by tu neměl být užít Voltairův princip: „Zásadně s vaším názorem nesouhlasím, ale dám život za to, abyste ho mohl hlásat.“ V praxi obrany nespravedlivě stíhaných se totiž setkáváme zatím výlučně s represí za srovnávání zdejších poměrů s poměry fašistických režimů. Je znám dokonce případ stíhání podle tohoto ustanovení za namalování hvězdy a hákového kříže, mezi nimiž byl znak rovnosti.

(Podobné je i ustanovení § 261)

§ 288 – Ohrožování politického a morálního stavu jednotky.

Jedná se o ustanovení hlavy XII. tr. z. – trestné činy vojenské, jež je obdobné ustanovení uvedenému v § 100. Podle něho byl např. v roce 1975 odsouzen Ivan Dejmal.¹¹

2. Verbální činy nepolitické povahy.

Jde o paragrafy 153, 154 – útok na státní orgán a orgán společenské organizace a paragrafy 156–157 – útok na veřejného činitele. Při obraně těchto převážně nepolitických verbálních deliktů (úmyslně zde neuvádíme § 155 tr. z.) se zde setkáváme především s nepřesvědčivým důkazním materiálem, neboť jako podklad ke stíhání tu většinou slouží svědectví napadených orgánů, tedy svědectví neobjektivní, která nelze ověřit. V podstatě lze říci, že tímto způsobem by bylo možno odsoudit kohokoliv, kdo se octne o samotě s orgány. Pokusy v tomto směru jsou poměrně četné.

Fyzický útok na úřední osobu doposud – kromě Ludvíka Vaculíka – nikdo v hnutí za lidská práva nehájil, spíše se obrana snažila vždy dokázat, že stíhání je vedeno na podkladě vykonstruovaných obvinění, což se v drtivé většině případů spíše blížilo objektivní pravdě.

3. Svoboda cestování.

§ 109 – podrobně popisuje příspěvek k dokumentu č. 24 z března 1980.¹²

§ 110 – Vniknutí na území republiky.

Je to ustanovení obdobně nespravedlivé a zamezující výkonu práva na svobodné cestování, jako paragraf 109 – nedovolené opuštění republiky. Podobná problematika by měla být přesunuta do přestupkové či správní oblasti.

4. § 202 – Výtržnictví.

Je to paragraf čistě establishmentský, hájící „průměrné chování“, zakazující hlučnou zábavu, happening, výstřední chování. Srovnej k tomu fejeton V. Havla „§ 202“.¹³

5. § 203 – Příživnictví.

Tento paragraf zakotvuje povinnost námezdní práce v Československu, připomínající některé nevolnické povinnosti. Při stíhání je porušována zásada presumpce neviny, neboť stíhaný musí dokazovat, že se živil poctivým způsobem. Za poctivý způsob se však většinou uznává pouze získávání obživy od státního zaměstnavatele či od družstva, ve výjimečných případech též lidem s tzv. svobodným povoláním. Jiné způsoby obživy jsou pak označeny za „nekalé“. Záměr je tu zřejmý: každý člověk v totalitní společnosti musí být začleněn do určitého kolektivu, kde může být snadněji kontrolován. Vladimír Krupička, jehož případ trestního stíhání je sledován VONS, odmítl sdělit, kde byl po dobu, která policii zajímala, zaměstnán, a byl podle § 203 odsouzen. Nyní je ve vězení.¹⁴ Dle tohoto paragrafu jsou též stíhány prostitutky. Prostituce je ovšem především nemocí celé společnosti. Toto ustanovení by zasluhovalo podrobný rozbor formou dokumentu. Viz též fejeton Václava Havla „[§] 203“.¹⁵

6. § 171 – Maření výkonu úředního rozhodnutí.

Charta 77 napadla toto ustanovení zejména v dokumentu č. 16, kdy ovšem ještě nebyly známy případy užití k účelům donucení k práci

ve věznicích; tehdy byl napaden pouze ten fakt, že je tímto trestním stíháním vyhrožováno. Věznění znamená v Československu automaticky nucenou práci. Spojování této nucené práce s „účelem trestu“, tj. s převýchovou, je v mnoha případech absurdní a pokrytecké. Mnozí vězňové, a nejen politici, takovou „převýchovu“ nepotřebují. Naopak režim potřebuje v mnoha průmyslových odvětvích levnou pracovní sílu, která vykonává i ty nejobtížnější práce.

7. Zneužití ustanovení trestního zákona z oblasti obecné kriminalistiky.

Zaznamenali jsme zatím zneužití těchto ustanovení tr. z.: § 155 – napadení veřejného činitele, § 118 – nedovolené podnikání, § 132 – rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví i jiných. Stíhání tohoto druhu se prosazuje snadněji, stíhaného lze takto též pošpinit a lze vrhnout špatné světlo i na jeho okolí, případně na celou činnost obránců lidských práv. Justiční orgány zde mají prakticky neomezené pole působnosti. Vyskytly se též nebezpečné pokusy, jež byly zatím realizovány jen částečně, stíhat obhájce lidských práv pro údajné zhářství, teror či únos dopravního prostředku. Taková násilná činnost má s obranou lidských práv málo společného a je neobratným průhledným pokusem o její diskreditaci.

8. Odmítání služby v armádě, respektive služby se zbraní.

Jde zejména o paragrafy trestního zákona 266 – maření způsobilosti ke službě, 267 – neplnění odvodní povinnosti, 268 – obcházení branné povinnosti, nenastoupení služby v ozbrojených silách – paragrafy 269–272 a vyhýbání se výkonu vojenské služby – paragrafy 280–284. V Československu existuje pro obyvatele mužského pohlaví branná povinnost, jež se netěší zvláštní přízni, a to nejen u mužů vzhledem k úloze, jakou československá armáda v nových dějinách hrála i vzhledem k přítomnosti sovětských vojsk na území Československa. Existence československé armády se tedy mnohým jeví jako absurdní. Služba ve státní armádě znamená navíc neúměrné zatěžování společnosti, samotných lidí, od nichž je tato služba vyžadována; znamená i velké osobní a sociální

komplikace. Přirozený požadavek všeobecného ozbrojení lidu a armády miličního typu – samozřejmě v rámci jiných změn – vyvstává stále zřetelněji. Druhým aspektem těchto ustanovení je, že v Československé armádě neexistuje služba beze zbraně. Proto ti, kteří z důvodů svého přesvědčení službu se zbraní odmítají, jsou pronásledováni dle těchto ustanovení, často i opakovaně.

Obranu nespravedlivě stíhaných lze rozšířit i o další aspekty např. o obranu některých stíhaných podle § 118 tr. z. (nedovolené podnikání), a to nejen v případech, kdy je tento paragraf užit jako kamufláž pro postih samizdatové činnosti, nýbrž i v případech „skutečné práce bez razítka“, kdy se typ tohoto stíhání blíží k paragrafu 203. Jako protipól k § 118 existuje ustanovení občanského zákoníku o takzvané občanské výpomoci. Kdyby se § 118 užíval důsledně, nefungovala by asi jediná domácnost a mnoho práce, především na vesnicích, by nebylo nikdy vykonáno. Liberálnější hospodářská politika (i ve vztahu k zakládání nových výrobních družstev) by byla v dnešním stavu československého hospodářství opravdu na místě. Za obranu stojí i některé případy násilného exekučního vystěhování celých rodin, činnost tzv. záchytky apod. Lze jistě očekávat, že bude nutno obranu nespravedlivě stíhaných rozšířit i o další paragrafy, např. I. hlavy tr. z. Jejich rozbor však zatím není aktuální.

Mnohem důrazněji by měl zejména VONS vystoupit proti trestu smrti.

Obrana nespravedlivě stíhaných může být naplňována též upozorňováním na trestné činy, jichž se dopouští policie, justice a jiné orgány moci. Zejména hlava osmá zvláštní části trestního zákona – Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti – si v tomto směru zasluhuje pozornosti. Tato ustanovení by potřebovala precizovat a rozšířit: např. není v trestním zákonu nijak postižen odposlech.

Obrana nespravedlivě stíhaných vyžaduje soustavnou činnost, zaměřenou nejen k případům současným, ale i minulým, vyžaduje přesnost a smysl pro objektivitu, ale především jasnou představu o tom, jak má tato obrana vypadat, co je spravedlivé a co je

nespravedlivé, vyžaduje i poměrně jasný a ucelený právní názor a představu o právu – a zejména trestním právu – i představu o vyhlídkách do budoucnosti. Všechna tato témata vyžadují soustavné studium, soustavnou práci i obsáhlou diskuzi.

Informace o Chartě 77, r. 3, 1980, č. 5, s. 5–10.

POZNÁMKY

- ¹ Jedná se o dokument vydaný mluvčími Charty 77 Ladislavem Hejdánkem, Martou Kubišovou a Jaroslavem Šabatou 22. 5. 1978 a adresovaný Federálnímu shromáždění ČSSR, ČNR a SNR (v kopii Výzkumnému ústavu penologickému a Sboru nápravné výchovy ČSR), který obsahoval rozbor československých právních norem týkajících se vězeňství, zprávu o faktické situaci ve vazbě a ve vězení a požadavky na její zlepšení, v příloze pravidla vnitřního řádu ve věznicích, CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém (eds.): *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989*, sv. 1, s. 134–152, a o zprávu o poměrech v Nápravně výchovném ústavu Plzeň-Bory zpracovanou bývalými vězni svědomí a vydanou Chartou 77 dne 19. 3. 1980, in: CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN (eds.): *CHARTA 77*, sv. 2, s. 314–317.
- ² K trestnímu stíhání a odsouzení členů VONS v případě Petra Uhla a spol. viz mimořádné sdělení VONS ze 30. 5. 1979, dokument č. 114, sdělení VONS č. 115, 118, 128, 129, 137, 141, 142, 143, 144, 153, 156, 158, 205 a 376, dokumenty č. 116, 119, 129, 130, 138, 142, 143, 144, 145, 154, 157, 159, 206 a 379, a dokumenty č. 1143, 1152, 1153, 1163 a 1164.
- ³ Ladislav (Laco) Mravec byl 29. 12. 1971 odsouzen Městským soudem v Praze k osmnácti měsícům odnětí svobody nepodmíněně (spolu s ním byly souzeny Agnieszka Hollandová a Helena Stachová). K jeho nejtěžším „proviněním“ patřilo, že členům polské opoziční skupiny nazývaným „taterníci“, kteří na přelomu let 1968–1969 pašovali přes Československo do Polska publikace tištěné na Západě, zprostředkoval v bytě Petrušky Šustrové rozmnožení polsky psaného časopisu *Biuletyn niecenzurowany*. K případu viz ABS, vyšetřovací spis případu „Ladislav Mravec a spol.“, sign. V 12747 MV. Výňatek z rozsudku viz in: CUHRA, Jaroslav: *Trestní represe odpůrců režimu v letech 1969–1972* (Sešity ÚSD AV ČR, sv. 29), Praha 1997, s. 108.
- ⁴ K tomu viz text „Portrét publicisty“ o Jiřím Ledererovi vydaný VONS, dokument č. 1131.
- ⁵ K postoji VONS vůči vyzvědačským kauzám viz především článek Prokopa TOMKA: Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných a problematika tzv. vyzvědačů, in: Jaroslav Pažout (ed.): *Výbor na obranu nespravedlivě stíha-*

ných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978–1989. Sborník grantového projektu č. 3, Praha 2009, s. 6–57.

- ⁶ Pracovník nizozemského velvyslanectví Hubert Stein byl zatčen spolu s pracovníci francouzské ambasády Milenou Kubiasovou v červenci 1970, přičemž byli původně obviněni z podvracení republiky. Spolu s nimi byli postupně zatýkáni a obviněni bývalý pracovník Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii Ministerstva zahraničních věcí Jaroslav Šedivý, bývalý ústřední ředitel Československého státního filmu a člen předsednictva Federálního shromáždění Alois Poledňák, plukovník Václav Čerenský a jeho žena Edita Čerenská, bývalá pracovnice FS ČSSR. Celý poměrně komplikovaný případ, do kterého měli být pravděpodobně zakomponováni někteří významní protagonisté pražského jara, se ocitl ve dnech 5.–9. 7. 1971 před Městským soudem v Praze. Všichni obžalovaní byli odsouzeni pro trestný čin podvracení republiky, Stein a Kubiasová dále pro trestný čin vyzvědačství, Čerenský pro trestný čin vyzvědačství a přípravu tohoto trestného činu, Poledňák, Šedivý a Čerenská pro trestný čin ohrožení služebního tajemství a Šedivý pro trestný čin ohrožení státního tajemství, Stein k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce dvanácti let, Kubiasová deseti let, Čerenský sedmi let, Poledňák dvou let, Čerenská jednoho roku a Šedivý na osmnáct měsíců. Výňatek z rozsudku viz in: CUHRA: *Trestní represe*, s. 99–104.
- ⁷ Hubertu Steinovi byl v roce 1976 přerušen výkon trestu odnětí svobody, nicméně v únoru 1977 byl ve věku 73 let ve velice špatném zdravotním stavu znovu uvězněn. Při oficiální návštěvě nizozemského ministra zahraničních věcí v Praze začátkem března 1977 intervenovala nizozemská strana (jako už poněkolkráté) ve Steinův prospěch, nicméně vzhledem k diplomatickému skandálu, vyvolanému československou veřejnou kritikou nizozemského ministra za přijetí mluvčího Charty 77 Jana Patočky, nebyl tento případ vyřešen. K tomu viz text „Případ Huberta Steina“ z července 1977 in: LP, Sb. Perzekuce v Československu v letech 1948–1989, inv. č. 132, sign. IV/1, článek „Dr. Hubert STEIN, Czechoslovakia“ in: *Amnesty International Newsletter* 6, 1976, č. 5, in: LP, Sb. Perzekuce v Československu v letech 1948–1989, inv. č. 132, sign. IV/3, a článek „Zachránit Dr. Steina!“ in: *Listy* 7, 1977, č. 6 (prosinec), s. 20.
- ⁸ K případu Vojtěcha Valy viz sdělení VONS č. 35, 37, 48 a 52, dokumenty č. 35, 37, 48 a 52, a dokumenty č. 1128, 1130 a 1189.
- ⁹ K případu Vojtěcha Srny a Miloslava Šváčka viz sdělení č. 31, 79, 81, 101, 105 a 110, dokumenty č. 31, 79, 81, 101, 105 a 110.
- ¹⁰ Správně hanobení národa, rasy a přesvědčení.
- ¹¹ Ivan Dejmal byl již v letech 1970–1972 vězněn pro údajné spáchání trestného činu podvracení republiky za působení v opoziční skupině Hnutí revoluční mládeže. Po svém propuštění z vězení v roce 1972 musel nastoupit vojenskou prezenční služby. Když odmítl spolupracovat se Státní bezpeč-

ností, bylo proti němu vykonstruováno obvinění z „ohrožování morálního a politického stavu jednotky“, na jehož základě byl v roce 1974 odsouzen k dalším dvěma letům odnětí svobody nepodmíněně. PAŽOUT, Jaroslav: Sbíрка Ivana Dejmalá – významný pramen k dějinám československého studentského hnutí v šedesátých letech dvacátého století, *Sborník archivních prací* 53, 2003, č. 1, s. 131.

- ¹² K problematice omezování svobody cestování v Československu a sankcích plynoucích z nedovoleného opuštění republiky vydali 26. 3. 1979 mluvčí Charty 77 dokument Charty 77 č. 24 in: CÍSAŘOVSKÁ – PREČAN (eds.): *CHARTA 77*, sv. 1, s. 225–240. Dodatečně byl vypracován dodatek uveřejněn 30. 3. 1980, který obsahoval analýzu § 109 tr. zák. o opuštění republiky, neboť tato problematika byla v původním dokumentu opominuta, viz in: tamtéž, s. 318–322.
- ¹³ Fejeton ze 17. 1. 1978 viz in: HAVEL, Václav: *Eseje a jiné texty z let 1970–1989. Dálkový výslech*. Spisy, sv. 4, Praha 1999, s. 182–190.
- ¹⁴ K případu Vladislava Krupičky viz sdělení VONS č. 89, dokument č. 89.
- ¹⁵ V tomto fejetonu datovaném 1. 4. 1978 vyslovil Václav Havel domněnku o tom, že je v Československu neoprávněně vězněno tisíce dělníků pro trestný čin příživnictví, viz HAVEL: *Eseje a jiné texty*, s. 206–214.